

CÁC CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU VỀ LƯU TRỮ TƯ VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ CẦN TIẾP TỤC NGHIÊN CỨU

Trần Văn Quang

Khoa Lưu trữ và Quản trị văn phòng, Học viện Hành chính và Quản trị công

Tóm tắt: Tài liệu lưu trữ là di sản văn hóa đặc biệt của dân tộc, có ý nghĩa to lớn phục vụ hoạt động thực tiễn, nghiên cứu khoa học, lịch sử được lựa chọn để lưu trữ. Với vai trò và ý nghĩa của mình, tài liệu lưu trữ đã được Đảng và Nhà nước ta đặc biệt quan tâm. Tuy nhiên, ở Việt Nam thời gian qua vì nhiều lý do khác nhau, công tác lưu trữ mới chỉ tập trung vào việc tổ chức thu nộp, bảo quản và sử dụng tài liệu lưu trữ trong các cơ quan Nhà nước, các tổ chức Đảng, tổ chức chính trị xã hội. Tài liệu lưu trữ tư và lưu trữ tư chưa nhận được sự quan tâm đúng mức. Tiềm năng của lưu trữ tư chưa được đánh giá đầy đủ. Các cơ quan có chức năng quản lý nhà nước ở trung ương và địa phương mới chỉ tập trung vào hoạt động quản lý nhà nước đối với tài liệu lưu trữ và hoạt động lưu trữ công, mà chưa quan tâm nhiều đến hoạt động quản lý nhà nước đối với tài liệu lưu trữ tư, lưu trữ tư và hoạt động lưu trữ tư.

Từ khóa: Tài liệu, tài liệu lưu trữ, lưu trữ tư, quản lý nhà nước

RESEARCH ON PRIVATE ARCHIVES AND ISSUES THAT NEED FURTHER STUDY

Tran Van Quang

Faculty of Archival Studies and Office Administration, Academy of Administration and Public Management

Abstract: Archival documents are a special cultural heritage of the nation, holding great significance in supporting practical activities, scientific research, and historical studies, and are therefore selected for preservation. With their role and importance, archival documents have received particular attention from the Party and the State. However, in Vietnam, for various reasons, archival work has so far focused mainly on the collection, preservation, and use of records within State agencies, Party organizations, and socio-political organizations. Private archives and personal archival materials have not received adequate attention, and their potential has not been fully evaluated. Agencies responsible for state management, both at the central and local levels, have mainly concentrated on managing official archives and public archival activities, while state management of private archival materials and activities remains underexplored and underdeveloped.

Keywords: Documents, archival documents, private archives, state management

Nhận bài: 19/07/2025

Phản biện: 20/08/2025

Duyệt đăng: 25/08/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh chuyển đổi số và hội nhập quốc tế, công tác lưu trữ ngày càng được nhìn nhận như một lĩnh vực quan trọng góp phần bảo tồn di sản văn hóa và phục vụ phát triển xã hội. Tuy nhiên, tại Việt Nam, hoạt động lưu trữ vẫn chủ yếu tập trung vào tài liệu của cơ quan nhà nước, tổ chức chính trị - xã hội, trong khi lưu trữ tư nhân và lưu trữ cá nhân, gia đình, dòng họ chưa nhận được sự quan tâm đúng mức. Thực tiễn cho thấy, tài liệu lưu trữ tư có giá trị to lớn trong nghiên cứu lịch sử, khoa học và trong việc bảo tồn ký ức cộng đồng. Nhiều nghiên cứu trong và ngoài nước đã đề cập đến tầm quan trọng này, nhưng chưa có công trình nào hệ thống hóa toàn diện. Vì vậy, việc nghiên cứu, làm rõ giá trị, đặc điểm, phương thức quản lý và phát triển lưu trữ tư trở thành vấn đề mang tính cấp thiết, vừa có ý nghĩa lý luận, vừa có tính thực tiễn cao.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Một số công trình nghiên cứu về lưu trữ tư của nước ngoài

Bài viết “Private archives in Japanese communities—past, present and future challenges”

(Lưu trữ tư trong cộng đồng Nhật Bản – quá khứ, hiện tại và thách thức tương lai) của tác giả Yuichi Aoki, đăng trong cuốn sách “Tổ chức và phát huy giá trị tài liệu lưu trữ nhân dân”, Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội, năm 2013. Nội dung của bài viết giới thiệu tổng quan cách hiểu về tài liệu lưu trữ tư, khái quát sự hình thành và lưu giữ tài liệu trong thời đại Edo, những kết quả đạt được trong nghiên cứu và bảo quản loại hình tài liệu này ở Nhật Bản.

Bài viết “Community Archives and Everyday Life Archives movement in Korea: Expansion of Archival Concerns and Making of the People’s Memory” (Lưu trữ cộng đồng và phong trào lưu trữ đời thường ở Hàn Quốc: Sự phát triển của ý thức lưu trữ và quá trình kiến tạo ký ức đại chúng) của tác giả Ikhan Kim, đăng trong cuốn sách “Tổ chức và phát huy giá trị tài liệu lưu trữ nhân dân”, Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội, năm 2013. Nội dung của bài viết đề cập đến sự phát triển của lưu trữ trong đời sống xã hội, các khái niệm và phân loại lưu trữ cộng đồng và lưu trữ đời thường.

Bài viết giới thiệu các phương pháp cho lưu trữ cộng đồng hoặc lưu trữ đời thường ở Hàn Quốc. Ở Hàn Quốc, phương pháp kết hợp với phong trào lưu trữ làng xã là phương pháp hiệu quả và thực tế. Phong trào mới này tại Hàn Quốc được coi như một sự bắt đầu để tạo nên ký ức trong nhân dân.

Bài viết *“Private Arcchives in Germany - Experience for the organization of archives in VietNam” (Lưu trữ tư ở Đức - bài học kinh nghiệm cho tổ chức lưu trữ tư ở Việt Nam)* của tác giả Detlef Briesen, đăng trong cuốn sách *“Tổ chức và phát huy giá trị tài liệu lưu trữ nhân dân”*, Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội, năm 2013. Nội dung của bài viết giới thiệu về các loại hình lưu trữ khác nhau ở Đức, gồm: loại hình tất cả các cơ quan, tổ chức đều tổ chức lưu trữ để quản lý tài liệu của mình; loại hình tổ chức lưu trữ của các hiệp hội. Loại hình tổ chức lưu trữ mang tính tư nhân hơn cả là tài liệu được hình thành và quản lý từ các nguồn cá nhân. Nguồn này bao gồm các sưu tập cá nhân, tài liệu của cá nhân dòng họ lâu đời và tài liệu của các doanh nghiệp.

2.2. Một số công trình nghiên cứu về lưu trữ tư trong nước

Đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ, Bộ Nội vụ *“Cơ sở khoa học xây dựng mô hình lưu trữ tư nhân ở Việt Nam”* do tác giả Trần Văn Quang chủ nhiệm năm 2019 đã nghiên cứu một số khái niệm có liên quan về tư nhân, tài liệu lưu trữ tư nhân; loại hình, nội dung, đặc điểm tài liệu lưu trữ tư nhân. Trong đề tài, tác giả đã khảo sát, phân tích thực tiễn tổ chức lưu trữ tư nhân ở 3 loại hình: lưu trữ tại gia, lưu trữ tập trung, hiến tặng bảo quản tại các lưu trữ lịch sử; đồng thời đánh giá ưu điểm, hạn chế của từng loại hình tổ chức lưu trữ tư nhân. Qua đó, tác giả đề xuất các mô hình tổ chức lưu trữ tư nhân phù hợp ở Việt Nam hiện nay như: mô hình tổ chức lưu trữ tại gia, mô hình tổ chức lưu trữ tập trung tại cơ sở lưu trữ tư nhân.

Đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ, Bộ Nội vụ *“Quản lý nhà nước về lưu trữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ”*, do tác giả Lê Thị Duyên chủ nhiệm năm 2020. Đề tài nghiên cứu đã góp phần làm rõ hơn những vấn đề lý luận cơ bản trong quản lý nhà nước về lưu trữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ. Đề tài khảo sát thực trạng quản lý nhà nước về lưu trữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ

ở các nội dung: chính sách, pháp luật quản lý nhà nước về lưu trữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ; thực trạng sưu tầm, quản lý và tổ chức sử dụng tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ tại Lưu trữ lịch sử các cấp và các cơ quan, tổ chức khác; nguồn lực đầu tư cho lưu trữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ; thực trạng thanh tra, kiểm tra về lưu trữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ. Từ việc đánh giá những kết quả đạt được, bất cập, vướng mắc trong thực tiễn quản lý nhà nước về lưu trữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ ở Việt Nam, tác giả đề xuất các giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả quản lý nhà nước về lưu trữ loại tài liệu này; bảo đảm quyền, lợi ích hợp pháp của các tổ chức, cá nhân có liên quan.

Bài viết *“Bổ sung và tổ chức thực hiện các quy định của pháp luật về lưu trữ tư”* của tác giả Đỗ Văn Học, đăng trên tạp chí Lưu trữ và Thời đại, số 2 năm 2022. Trong quá trình các cơ quan nhà nước có thẩm quyền sửa đổi, bổ sung Luật Lưu trữ năm 2011, tác giả bài viết đề xuất một số vấn đề về bổ sung và tổ chức thực hiện quy định của pháp luật về lưu trữ tư. Các giải pháp được đưa ra như sau: bổ sung hoàn thiện các quy định trong luật hoặc quy định chi tiết ở văn bản quy phạm pháp luật dưới luật về lưu trữ tư; tổ chức thực hiện các quy định của luật sau khi ban hành; tăng cường công tác tuyên truyền, phổ biến về quy định của luật, ý nghĩa, giá trị và các vấn đề liên quan khác của tài liệu lưu trữ tư; tiếp tục thực hiện xã hội hóa hoạt động lưu trữ tư.

Bài viết *“Quy định của pháp luật Việt Nam về lưu trữ tư và những vấn đề cần bổ sung, sửa đổi”* của tác giả Vũ Thị Thanh Thủy đăng trên Tạp chí Lưu trữ và thời đại, số 2 năm 2022. Bài viết đã khái quát những quy định của pháp luật hiện hành về lưu trữ tư, chỉ ra những nội dung về lưu trữ tư chưa được quy định trong pháp luật hiện hành. Qua đó đề xuất trong quá trình sửa đổi Luật Lưu trữ năm 2011 cần bổ sung các quy định về lưu trữ tư như sau: quy định thẩm quyền quản lý tài liệu lưu trữ tư; quy định quyền lợi, trách nhiệm của chủ sở hữu trong việc công bố tài liệu; quy định về việc tiếp cận tài liệu lưu trữ tư, việc mang tài liệu lưu trữ tư ra nước ngoài; quy định phạm vi hoạt động, quyền hạn, trách nhiệm của tổ chức lưu trữ tư...

Bài viết *“Lưu trữ tài liệu trong các gia đình ở Việt Nam qua khảo sát thực tế và những điều cần nghiên cứu”* của tác giả Vũ Thị Phụng, đăng trên Tạp chí Văn thư – Lưu trữ Việt Nam, số 02 năm 2013. Tác giả bài viết đã tiến hành khảo sát thực tế tại một số nhóm gia đình theo phương pháp chọn mẫu mang tính đại diện. Qua đó, tác giả đã chỉ ra thành phần, loại hình tài liệu được lưu trữ trong các gia đình ở Việt Nam, cụ thể gồm: tài liệu giấy, tài liệu phim ảnh, ghi âm, ghi hình, tài liệu khoa học kỹ thuật, tài liệu điện tử. Các tài liệu này có giá trị đối với bản thân gia đình và các thành viên, giá trị đối với xã hội. Tác giả cũng đã chỉ ra cách thức lưu trữ tài liệu trong các gia đình ở Việt Nam. Thông qua kết quả khảo sát thực tế về lưu trữ tài liệu trong các gia đình, tác giả đề xuất những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu như: làm rõ sự khác nhau giữa tài liệu lưu trữ thuộc sở hữu chung của một gia đình và tài liệu thuộc sở hữu của từng cá nhân, phương pháp hướng dẫn các gia đình trong việc lựa chọn, bảo quản tài liệu.

Bài viết *“Giá trị tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ qua khảo sát thực tiễn”* của tác giả Trần Văn Quang đăng trên Tạp chí Dấu ấn thời gian, số 03 năm 2018. Để tìm hiểu, nghiên cứu về giá trị của tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ, tác giả đã tiến hành khảo sát tài liệu của một số nhóm cá nhân, gia đình, dòng họ. Thông qua đó, tác giả đã chỉ ra và phân tích được các giá trị cơ bản của loại tài liệu này, cụ thể như sau: các tài liệu này là cơ sở để giải quyết chế độ, chính sách, cung cấp tư liệu để nghiên cứu về cuộc đời, hoạt động của các cá nhân; cung cấp tư liệu để nghiên cứu sự phát triển ngành, lĩnh vực và quốc gia; góp phần vào việc gìn giữ bản sắc văn hóa của dân tộc, giáo dục truyền thống cho các thế hệ sau.

Bài viết *“Thực trạng lưu trữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ tại gia qua khảo sát thực tiễn”* của tác giả Trần Văn Quang đăng trên Tạp chí Dấu ấn thời gian, số 02 năm 2020. Lưu trữ tại gia, nghĩa là tài liệu của các cá nhân, gia đình, dòng họ được bảo quản tại gia đình, dòng họ, nơi thờ tự. Qua khảo sát thực tế đối với các cá nhân gia đình, dòng họ, tác giả đã tìm hiểu được về các cách thức lưu giữ tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ tại gia; phương pháp bảo quản tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ khi được lưu trữ tại gia; cũng như việc

phân loại, sắp xếp tài liệu cá nhân, gia đình, dòng họ khi được lưu trữ tại gia và các mục đích khai thác, sử dụng tài liệu. Qua đó, tác giả đã đánh giá, phân tích các ưu điểm, hạn chế hình thức lưu trữ tại gia nói trên.

Bài viết *“Một số giải pháp về quản lý nhà nước đối với tài liệu lưu trữ tư hiện nay”* của tác giả Nguyễn Thị Hải Linh đăng trên Tạp chí Lưu trữ và thời đại, số 2 năm 2022, Bài viết đưa ra một số giải pháp quản lý nhà nước đối với tài liệu lưu trữ tư. Giải pháp đầu tiên là tuyên truyền, phổ biến pháp luật về lưu trữ. Giải pháp thứ hai là ban hành văn bản để quản lý tài liệu lưu trữ tư, trong văn bản đó có quy định các vấn đề như: quan điểm của Nhà nước đối với tài liệu lưu trữ tư, phân biệt tài liệu lưu trữ tư với tài liệu lưu trữ công, quy định các vấn đề về quản lý tài liệu lưu trữ tư. Giải pháp tiếp theo là hướng dẫn thống nhất nghiệp vụ lưu trữ đối với các chủ sở hữu; cần hướng dẫn chủ sở hữu phương pháp sắp xếp, bảo quản tài liệu; hướng dẫn chủ sở hữu về cách phân loại, thống kê, tạo lập cơ sở dữ liệu tài liệu lưu trữ tư...

2.3. Kết quả đạt được và những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu về lưu trữ tư

2.3.1. Một số kết quả đạt được

Qua tổng hợp và khái quát những công trình có liên quan đến nghiên cứu về lưu trữ tư cho thấy, các học giả, các nhà nghiên cứu đã đề cập đến nhiều khía cạnh về lưu trữ tư thể hiện ở những điểm sau: Nghiên cứu đề cập đến khái niệm, thành phần, nội dung, đặc điểm và tầm quan trọng của tài liệu lưu trữ tư cũng như việc tổ chức, quản lý tài liệu lưu trữ tư phân tích thực tiễn tổ chức lưu trữ tư. Có nghiên cứu giới thiệu một số giải pháp để quản lý và phát huy hiệu quả giá trị tài liệu lưu trữ tư; nghiên cứu về những vấn đề còn bất cập trong thực tiễn quản lý lưu trữ tư; chế độ trưng dụng của Nhà nước đối với tài liệu lưu trữ tư trong các trường hợp cần thiết; ký gửi, hiến tặng, mua bán tài liệu; quy định về trách nhiệm của cá nhân trong việc công bố tài liệu lưu trữ có liên quan đến an ninh quốc gia, quyền và lợi ích hợp pháp của cơ quan, tổ chức...

2.3.2. Những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu

Qua nghiên cứu một số công trình khoa học trong và ngoài nước cho thấy hiện nay chưa có công trình nghiên cứu nào có tính hệ thống,

chuyên sâu và tập trung vào nghiên cứu thực trạng và đưa ra các giải pháp tổng thể về lưu trữ tư và quản lý nhà nước về lưu trữ tư. Vì vậy, những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu cần làm rõ những nội dung sau:

Nghiên cứu về xây dựng, hoàn thiện hệ thống thể chế về lưu trữ tư

Nghiên cứu tăng cường tuyên truyền, phổ biến chính sách, pháp luật về lưu trữ tư và tăng cường tuyên truyền, hướng dẫn về lưu trữ tư

Nghiên cứu sự hỗ trợ của Nhà nước đối với hoạt động lưu trữ tư và tăng cường xã hội hóa công tác lưu trữ, tạo điều kiện thuận lợi để tổ chức, cá nhân đầu tư nguồn lực trong hoạt động lưu trữ tư

Nghiên cứu khuyến khích tổ chức, cá nhân hiến tặng, bán tài liệu lưu trữ tư có giá trị đặc biệt cho Nhà nước.

Nghiên cứu ký gửi miễn phí tài liệu lưu trữ tư có giá trị đặc biệt vào lưu trữ lịch sử và hỗ trợ bảo quản tài liệu lưu trữ tư trong trường hợp xảy ra thảm họa hoặc tổ chức giải thể, phá sản.

III. KẾT LUẬN

Các nghiên cứu trong và ngoài nước đã bước đầu làm sáng tỏ vai trò, giá trị và phương thức tổ chức lưu trữ tư. Những kết quả đạt được cho thấy lưu trữ tư không chỉ bổ sung cho lưu trữ công, mà còn giữ vai trò quan trọng trong việc bảo tồn ký ức cá nhân, gia đình, dòng họ, đồng thời góp phần tạo dựng bản sắc văn hóa dân tộc. Tuy nhiên, công tác quản lý và khai thác loại hình tài liệu này tại Việt Nam vẫn còn hạn chế, chưa có khung pháp lý đầy đủ và giải pháp tổng thể. Do đó, cần tiếp tục nghiên cứu về hoàn thiện thể chế, cơ chế quản lý, tăng cường xã hội hóa, khuyến khích sự tham gia của tổ chức, cá nhân, đồng thời phát triển các mô hình lưu trữ tư nhân phù hợp. Đây là hướng đi tất yếu nhằm phát huy tiềm năng to lớn của lưu trữ tư, phục vụ sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước trong giai đoạn hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Xuân Chúc, Nguyễn Văn Hàm, Vương Đình Quyền, Nguyễn Văn Thâm (1990), *Giáo trình Lý luận và thực tiễn công tác lưu trữ*, Nhà xuất bản Đại học và Giáo dục chuyên nghiệp, Hà Nội.
2. Chu Thị Hậu (chủ biên, 2016), *Giáo trình Lý luận và phương pháp công tác lưu trữ*, Nhà xuất bản Lao động, Hà Nội.
3. Vũ Thị Phụng (2022), “Quản lý nhà nước đối với lưu trữ tư – Cách tiếp cận và giải pháp”, *Tạp chí Lưu trữ và thời đại*, (số 3), tr.10-15
4. Trần Văn Quang (chủ nhiệm đề tài, 2019), *Cơ sở khoa học xây dựng mô hình lưu trữ tư nhân ở Việt Nam*, đề tài khoa học cấp Bộ, Viện Khoa học tổ chức Nhà nước, Bộ Nội vụ.
5. Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn (2013), *Tổ chức và phát huy giá trị tài liệu lưu trữ nhân dân*, Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.